

בית הספר למדעי ההתנהגות

תשע"א

אוגוסט 2011

חייל במסכה

זהותו המחודשת של מסתערב

מוגש לד"ר דיאנה לוצאטו

מגישה: עדי אוחנה

ת. ז: 039527916

תוכן עניינים

2-3.....	מבוא.....
4-12.....	רקע תיאורטי.....
12-13.....	מתודולוגיה.....
13-16.....	תהליך ההכשרה וסוגיות לאחר שחרור- תפיסה עצמית של נטיות הגוף של המסתערב.....
17-18.....	תפיסות חברתיות ופוליטיות.....
19-21.....	היחסים שלי עם נחקרי.....
22-23.....	דיון ומסקנות.....
24-25.....	בבליוגרפיה.....
26.....	נספח.....

מבוא

"כיוון שבפנימיות האדם קיימת זהות שונה, מנוגדת לעתים קרובות לזו שהוא מגלה כלפי חוץ, אין דבר שהוא בבחינת אמת. האמת חלה על הים, על ההר, על הסלע - אך האדם לובש תמיד מסיכה" (גתה, 2010).

את השנתיים האחרונות אני חולקת עם י', מסתערב לשעבר, דבר שנתן לי פתח הצצה לעולם אחר, לזהות שונה ומסקרנת. היכרות זאת נתנה לי את הדחף להתעניין, לשאול שאלות על חייו של מסתערב ועל זהותו הבדויה, כיצד השפיעה על חייו כמתבגר ועל תפיסתו העצמית. זאת במיוחד בעידן הפוסט מודרני שבו העצמי הוא נזיל, משתנה ומרובה זהויות.

בצה"ל הוקמו מספר יחידות "מסתערבים" הפועלות בעקר בשטחים המוחזקים ועוסקות בהתערות באוכלוסייה המקומית, זאת על מנת לאתר ולתפוס מבוקשים הפועלים בתוך אוכלוסייה אזרחית עוינת. החיילים המשרתים ביחידות אלו, שונים מחיילים אחרים באופן תפקודם והופעתם. הם מאמצים לעצמם זהות בדויה, מחופשים לערבים, אזרחים ותושבי השטחים ואינם מזוהים לחיילים כלל.

המחשבות של י' על שעבר במהלך שירותו ביחידה ועל ההשלכות של חוויות אלו גם לאחר השחרור, ליוו אותי במהלך העבודה. העבודה תתאר מעין תהליך אישי של נחקרי מתחילת ההכשרה ועד היום (חמש שנים אחרי) ותשלב את הנרטיב האישי שלו עם הטקסט המחקרי, בניסיון ליצור פרשנות לסיטואציות יום יומיות איתן הוא מתמודד. כמו כן, אשלב את חוויותי שלי על שירותו הצבאי י'.

בהתבוננות יום יומית ביי המסתערב וכן בניתוח תהליך הכשרתו ראיתי כי החייל רוכש הרגלים, תפיסות ויכולות חדשות המוטמעות בו במהלך ההכשרה ובאות לידי ביטוי בהמשך השירות ונותרות בו ובגופו גם לאחר השירות הצבאי. לכן, בעבודה זו ארצה לדון בשאלה: "כיצד השפיע השירות הצבאי כמסתערב על עיצוב דמותו של חייל ישראלי?"

המחקר מתאר את התערבותו של הגוף הפוליטי והמערכות החברתיות והתרבותיות, ביצירת זהות חדשה. עומק השינויים, עוצמתם ומשך הישארותם בגוף החייל הביאו אותי לבדוק באיזה מידה יוכלו לסייע מושג ה"הביטוס" של בורדייה (בורדייה, 2005), המושג "ביצועים" של גופמן (גופמן, 1989) ותיאוריית ה"מיסוד" של ברגר ולאקמן (ברגר ולאקמן, 1999) להעשרת ההבנה של תהליך ההכשרה המדובר והשינויים המתחוללים בזמן זה.

עבודה זו משלבת לראשונה בין מושגים אלו בהקשר של מסתערים. סמימאן דרש (2006) התייחסה למושג ההביטוס בהקשר זה, אך לא קשרה בין שלושת המושגים הנ"ל.

בפרק הראשון, מובאת סקירה ספרותית על העידן הפוסט מודרני בכלל ועל זהות בעידן זה בפרט. כמו כן מוצגת ספרות על המיליטריזם בישראל, מושג ה"הביטוס" של בורדייה ו"ביצועים" של גופמן. לבסוף מוצגת ספרות על השפעת השירות הצבאי על החייל ועל תיאוריית המיסוד של ברגר ולאקמן. הפרק השני הינו פרק של מתודולוגיה המסקר את דרך כתיבת העבודה וצורת הראיונות. הפרק השלישי דן בתפיסה העצמית של נטיות הגוף של המסתערב ובהבנייתן במבחן הפרקטיקה הספציפית של המסתערב. חלק זה חושף את הכניסה לתפקיד ותהליך ההכשרה של המסתערב, במיוחד את טיב השינוי שעובר החייל בזמן זה, תוך התייחסות למושג "ביצועים" של גופמן. לבסוף, עוסק הפרק בסוגיות שלאחר השחרור וכן בעוצמתם ומשך הישארותם של שינויים בגוף החייל, תוך התייחסות למושג "הביטוס" של בורדייה. הפרק הרביעי עוסק בתפיסות החברתיות והפוליטיות של המסתערב. הפרק החמישי מתאר את מערכת היחסים המורכבת שלי עם נחקרי בעקבות כל זאת, אנסה לבחון כיצד הכשרת המסתערב ואימוץ הזהות הנוספת השפיעה על זהותו.

רקע תיאורטי

הפיתוח התיאורטי שמחקר זה מציע שואב ידיעותיו ותובנותיו משלושת התחומים הבאים: ספרות העוסקת בתפיסת הגוף, ספרות העוסקת בהשפעת השירות הצבאי על החייל, ספרות העוסקת בתחום המיסוד.

לפני שאגש להסביר את המושגים התיאורטיים הרלוונטיים, יש להבין תחילה את העידן הפוסט מודרני, התעצבות הזהות בתקופה זו והקשרה למיליטריזם במדינת ישראל. לבסוף, אציג את מקומם של נושאים אלו בתקופה זו.

הפוסט מודרניזם הוא "הלך נפש" (תהליך, רגישות תרבותית כוללת), סגנון אומנותי וסגנון חיים, הדוחה כל השקפה היררכית על אודות התרבות. זוהי תפסה רב-קולית, קרנבלית ופלורליסטית, המבליטה את ההבדלים בין זהויות, תרבויות ובני אדם. במילים אחרות, הדבר המאפיין את התקופה הפוסט מודרנית הוא מציאות בלתי יציבה, שיחים שונים, הכול ניתן לשינוי, למניפולציה אנושית, גם בהיבט הכלכלי והפוליטי וגם בהיבט הפסיכולוגי, חברתי (גורביץ', 1997).

כפי שהתקופה הפוסט-מודרנית מתאפיינת במגוון וריבוי גישות ושיחים, כאשר אין אמת מוחלטת, שום דבר אינו יציב ומוחלט, כך גם העצמי הוא נוזל, משתנה, מרובה זהויות ואין גרעין יציב. כפי שטוען הל (1996) זהות העצמי שבורה ומבוקעת, ויש כל הזמן אינטראקציה בין השיחים. השיחים משתנים מתקופה לתקופה, ואנחנו תופרים את הזהות בין השיחים השונים (Hall 1996). הולנד (1997) טוענת שקיימת כל הזמן הבנייה עצמית, אנחנו כולנו יוצרים מנגנונים חדשים שעוזרים לנו להבנות זהות חדשה, יש חיפוש מתמיד אחר הזהות האמיתית. כל הזמן מתקיים שיח בין האדם לבין עצמו ולבין סביבתו ודרך זה העצמי נבנה כל רגע מחדש (Holland 1997).

דומה כי אחד הגופים המרכזיים המסיעים להבין את סוגיית החלפת הזהויות בעידן הפוסט מודרני הינו צבא ההגנה לישראל. את השירות הצבאי ניתן לראות, מתוך מקומו במעגל החיים, כטקס חניכה והתקבלות של הצעיר הישראלי היהודי. למרות השחיקה הגוברת במעמדו, צה"ל עדיין משחק תפקיד מרכזי בחברה הישראלית, כאשר השירות בצבא מסמל את החברות

בקולקטיב. מרכזיות הביטחון בישראל הפכה את צה"ל לסמל לאומי, מרכז של ערכים והזדהות חיובית. על פי השקפה זו, צה"ל שונה מצבאות אחרים במערב ונהנה מיוקרה

(Horowitz & Kimmerling 1974) ולמרות השינויים שחלו בחברה ובצבא, צה"ל עדיין מהווה את "בית הספר של האומה" (Azarya 1983).

אם כן, צה"ל מהווה עבור חלק גדול מהזכרים בחברה הישראלית שלב מעבר הכרחי בתהליך התבגרותם ותפיסת מקומם בחברה כחברים מלאי זכויות. הוא נתפס בחברה הישראלית, באופן מודע ובלתי מודע, כאתר מרכזי בו ירכשו המגויסים הצעירים תכונות וזהות גברית, כפועל יוצא מהירחוק מהבית ומהקשיים עליהם הם צריכים להתבגר. ואם השירות בצה"ל נחשב כאמצעי להתבגרות ולרכישת עצמאות, הרי שהשירות כלוחם קרבי, שהוא קשה ומסוכן יותר, נתפס בעיני החברה הישראלית ובעיני החיילים גם כגברי יותר וגם זוכה ליוקרה בהתאם (שיאון, 1997).

בעבודה זו אתמקד ביחידה צבאית מסוימת והיא יחידת המסתערבים. לישראל עבר רחוק בהפעלת יחידות חסויות או בשמם האחר "מסתערבים". המינוח הסתערבות, הוא מינוח המתייחס להפיכה לערבי, מה שאומר לא רק לדבר ולהתלבש כערבי אלה גם לחשוב כמו ערבי. ההיסטוריה של המסתערבים מתחילה עוד לפני שמדינת ישראל הוכרזה רשמית, והיא ממשיכה עוד בימים אלו. ב-1940-1948 ישראל הייתה תחת "חסותה" של האימפריה הבריטית. היהודים בישראל לא הורשו להקים צבא ולהילחם כנגד הטרוריסטים הערביים, שתקפו אותם כעל סדר היום. במקום צבא, היהודים יצרו כמה ארגונים מחתרתיים ותנועות נגד שלחמו גם בכיבוש הבריטי וגם בטרוריסטים הערביים. יחידת המסתערבים החדשה נבנתה כיחידת לוחמה בטרור טהורה, הבנויה כדי לתפוס (חיים או מתים) את המבוקשים עם הנשק העיקרי שלהם מוחבא ומוסווה (Darewolf, 2001).

אם כן, נראה כי השירות הצבאי בכלל ויחידת המסתערבים בפרט משפיעים על זהותו של החייל, זאת בהתאם לרוח התקופה הפוסט מודרנית. בעבודה זו אתייחס לכמה היבטים שונים המושפעים מכך. בהקשר זה אזכיר כי האנתרופולוגיה והסוציולוגיה עוסקות בקשר בין היחיד לחברה וכיצד החברה יוצרת, מבנה ונותנת משמעות למציאות. בתפיסה האנתרופולוגית של הפרט כתוצר חברתי מוצג הכוח החברתי כבעל עוצמה וכחודר לנקודות האישיות ביותר בחיינו, כך שאותם דברים הנתפסים בעינינו כחלק בלתי נפרד מן העצמי, גם הם מובנים חברתית. רגשות,

צורות מחשבה והבנתנו את העולם תלויים כולם בחברה בה נולדנו, וכך גם התחושה האישית ביותר- תפיסת הגוף (פגיס, ח"ת).

נטיות גוף

וייס טענה במאמרה כי החברה הישראלית מפקחת על הגוף כחלק מתהליך מתמשך של הבניית הזהות קולקטיבית. מעורבותה הארוכה של ישראל בסכסוך צבאי עם שכנותיה הביאה ליצירת חברה השקועה בהגנה על גבולות טריטוריאליים כמו גם על גבולות הגוף. מאז ימי בנין האומה המוקדמים (1900-1940), הגוף הישראלי עוצב ליצור אדם חדש, העברי החדש (Weiss, 2002).

צה"ל נתפש כמנגנון תיווך בין מרכיביה השונים של החברה הישראלית. זהו המודל ל"כור ההיתוך" הציוני לקבוצות אתניות שונות, המשלב בין הגוף הפרטי ל"גוף האומה" למרות ואולי בגלל השונות הרבה בחברה הישראלית (Lomsky- Feder & Ben- Ari 1999).

אם כן, עומק השינויים הגופניים לאחר ההכשרה של המסתערבים, עוצמתם ומשך הישארותם בגוף החייל הביאו אותי לבדוק באיזה מידה יוכלו לסייע מושג ה"הביטוס" של בורדייה (בורדייה, 2005) והמושג "ביצועים" של גופמן (גופמן, 1989) להעשרת ההבנה של תהליך ההכשרה המדובר והשינויים המתחוללים בזמן זה.

כמו כן, דומה כי אחת התיאוריות המסיעות להבין את ממדי היקף החלפת הזהויות בעידן הפוסט מודרני היא של גופמן. עוד בשנות החמישים והשישים נתח ארווינג גופמן (1989) מצבים חברתיים בהם המשתתפים מגנים על זהותם ועל זהות שותפיהם לאינטראקציה באמצעות הסתרת חלקים מאישיותם (גופמן 1989).

האדם הוא "שחקן חברתי" והזהות היא תפקיד שהוא לובש בסיטואציה התיאטרלית של האינטראקציה האנושית, כאשר ישנה חשיבות הן לסגנון והן לתוכן של התקשורת. בדרך זו מגדיר גופמן את שגרות היומיום כסדרות מחזוריות של מופעים, דרכן ניתן לחשוף מגוון משמעויות. גופמן מגדיר כל התנהגות אנושית הנעשית בפני משתתפים אחרים בסיטואציה נתונה כפרפורמנס ("ביצוע"), אשר כתוצאה מכך העצמי פחות קבוע (שם).

"ביצוע" ניתן להגדיר כפעולתו של משתתף נתון בהזדמנות נתונה, המשפיעה בכל דרך שהיא על כל אחד משאר המשתתפים. כאשר הפרט או "המבצע" מציג אותו תפקיד בפני אותו קהל בהזדמנויות שונות, סביר שיתרקמו יחסים חברתיים בינו לבין קהלו (שם).

גופמן דן בפרסונה, הנתפסת כמסכה שהפרט בוחר כדי להציג את עצמו בסיטואציה נתונה. הפרסונה היא עצמיותנו האמתית יותר, אותה עצמיות שהיינו רוצים להיותה בעוד פעולת הגומלין נעשית פנים-מול-פנים. בסופו של דבר, תפישת תפקידנו הופכת אצלנו לטבע שני, לחלק בלתי נפרד מאישיותנו. עם זאת, מחזה המוצג על במת התיאטרון הוא אשליה ודמיון. הזהויות מתפרקות ומתגבשות בהתאם להגדרת המצב הנוצרת במפגש (שם).

בורדייה אימץ חלק מהשערותיו של גופמן בתיאוריה שלו על ההביטוס, אבל אצלו הקהל אינו הכרחי. לפי בורדייה, גם כאשר הפרט שרוי לבדו הוא עסוק בהצגה עצמית כתוצאה מתהליך החברות המופנם. בורדייה חוקר פעולות: מה אנשים עושים. הוא מתחקה אחר פעולות אנשים דרך, תצפיות, סקרים וראיונות. הוא איננו מתמקד בשאלה כיצד אנו תופסים את עצמנו, אלא בשאלה מי אנחנו, כפי שהדבר מתבטא בפעולותינו. בעיניו האדם הוא שיקוף של המקום "המתאים לו" הנגזר מההביטוס ומהסטאטוס שלו בשדה הרלוונטי. גופמן, לעומת זאת, ממוקד בזירה הספציפית; הוא חוקר את התנהגותם של אנשים באינטראקציה פנים אל פנים, ובודק כיצד הם מציגים את עצמם. התנהגות זו משקפת את מגוון האפשרויות העומדות לרשותם (וירצברג רופא, 2009).

אם כן, ההביטוס הנו סוג של חוקיות מופנמת, הטמעת מערכת התיווך התרבותית באדם מרגע לידתו ובמהלך חייו, עד שהיא הופכת לבסיס הכרת המציאות שלו ומחוללת בכך את כל פעולותיו. מערכת זו הנה מערכת כללים המוטבעת באדם באופן גופני, דרך מצבים ספציפיים, ולעולם אינה מערכת חוקים אובייקטיבית של מבנה המתקיים במנותק מהאנשים הפועלים לפיו. אין משמעות לחוקיות כללית ואובייקטיבית ללא הפעולה הממשית עצמה, טוען בורדייה, כשם שאין משמעות לפעולה בודדת המנותקת מהמערכת הסובבת אותה. (בורדייה, 2005).

ההביטוס הוא ההיסטורי שהפך לטבעי או מה שמכנה בורדייה "טבע שני". ההביטוס מגולם בפרט אך כוחו בעצם בקבוצה, כלומר, הפרקטיקות הקבוצתיות, שהן מובנות מאליהן, מבנות את הביטויים הגופניים של הפרט, והחזרתיות ההיסטורית שלהן משעתקת את ההביטוס המעמדי חברתי. עוד הוא מוסיף שהביטוס מתקיים ונוצר ברמה לא מודעת. הסכמות החברתיות עוברות מפרקטיקה לפרקטיקה בלי לעבור דרך שיח מודע (שם).

עם זאת, אומר בורדייה, אין הפירוש של כך שהביטוס הוא תוצר של למידה מכנית, אלא יש בבסיסו רציונל שניתן ללמוד, רציונל של תנועות והתנהגויות המופנמות בגוף בספונטניות.

יש לציין כי מושג הביטוס מוגדר גם כן ביחס לשדות ודיסציפלינות, ולא רק ביחס לפרטים. וכן בא לקשר בין המרחב החברתי (המבנה של השדות), לבין אסטרטגיות של הסוכנים החברתיים (הסובייקטים).

בדומה למאמרה של סמימיאן דרש (2006), חלק זה בוחן את היישום האמפירי של הסכמה התיאורטית של בורדייה כפי שהיא עולה במושג הביטוס. בעוד שבורדייה נותן נקודת מבט היסטורית, קבוצתית מעמדית, ארוכת טווח, ואילו בעבודה זו מדובר בפרק זמן תחום שבו מתרחשים תהליכים של יצירת הביטוס ושל שינויו של הביטוס הקיים. שלא כמו בורדייה, המניח שהווה לא מהותי כמו העבר המצטבר, אציע שעבודה אינטנסיבית על הגוף וריכוז של השינוי הגופני בפרק זמן מוגבל ובמסגרת טוטליטרית יכולים להשפיע על הביטוס ולעצבו, גם אם אין מדובר בתהליך ארוך טווח.

ניתן להבחין בשני ממדים התנהגותיים המתקיימים במקביל: ממד כללי המתאפיין בשגרות ההביטואליות (בורדייה), ומימד לוקלי הממוקד בסיטואציה ספציפית (גופמן) ומצריך תנועה בין מרחבים תרבותיים והתגייסות הפרט לצורך ביצוע תפקידים מיוחדים.

בסיכומו של דבר, השאלות הנידונות בחלק זה הן כיצד משתנה התפיסה העצמית של נטיות הגוף של מסתערב, וכיצד אפשר להסביר שינוי זה באמצעות המושגים "הביטוס" ו"ביצועים".

תפיסות חברתיות ופוליטיות

היבט נוסף המושפע מהשירות בצבא הינו התפיסות החברתיות והפוליטיות של החייל. תחום זה מושפע גם הוא משום שבישראל קיימת מציאות ייחודית, המכתיבה באופן מלאכותי ושרירותי, את מועד הפרידה מהמתבגרות ואת הסיטואציה שבה היא מתרחשת. המציאות הישראלית קובעת, כי הפרידה תהיה בגיל 18, וכי יעד השיגור יהיה הצבא. (הרמלין, 1995).

הגיל ההתפתחותי של החיילים המגויסים לצבא הוא גיל בו אישיותו של האדם לא הגיעה לשיא

התעצבותה וביסוסה. הכניסה למערכת הצבאית עלולה להיות חוויה קשה ודורסנית למתבגר שעדיין עסוק בגיבוש זהותו העצמית. עם זאת, הגיוס לצבא עשוי להיות גם המענה לצער זה. הדבר מועיל, אומנם, למערכת הצבאית ומאפשר אימון קשה ותפקוד צבאי משובח, אך ההגבלה ביכולת החשיבה והתגובה הנכונים למצבים בעייתיים, טומנת בחובה היבטים נוספים, העלולים לגרום לנזק נפשי (הרצנו לטי ושות', 2001).

השירות הצבאי הנו החוויה המשמעותית הראשונה לאחר סיום הלימודים וגם חוויה המלווה את האדם הבוגר בישראל, לאורך כל חייו: מדובר בפרק שמתחיל בגיל ההתבגרות, אך משתרע על פני כ-50 שנה. תחילה האדם נדרש להתמודד עם מהלך שירות החובה, אחר כך- עם מהלך שירות המילואים, ולבסוף נדרש הוא ללוות את ילדיו במהלך שירותם הצבאי. (ישראלשוילי, 1992).

המפגש בין המתבגרים לבין המסגרת הצבאית יוצר אינטראקציה ייחודית. המסגרת הצבאית מכתיבה תשובות משלה למגוון הבעיות בהן מתחבטים המתבגרים. היא כופה עליהם מסגרות ופרידות, מאפשרת עצמאות ואוטונומיה מסוימת ומוגדרת במחיר של היטמעות, אנונימיות ותלות ראשונית וכן קבלה של מרכיבי זהות בין אם בדרישה ערכית-אידיאולוגית, או כנובעת מאופי השרות. כל זאת בצורה כופה, רבת עוצמה ובלתי מתפשרת (בליך וחקן, 1989).

כפי שצינתי תחילה, בפרק זה אתמקד בהשפעת הצבא על התפיסות החברתיות והפוליטיות של החייל. את ההיבט הפוליטי ניתן להבין דרך ממצאי המחקר אשר בדק את השפעות השירות הצבאי על עמדותיהם הפוליטיות של החיילים. במחקר נבדקו 490 חיילים וחיילות מכלל החילות והתפקידים. החיילים נשאלו סדרת שאלות זהה בשלוש נקודות זמן-לפני הגיוס, חצי שנה לאחר הגיוס ועם שחרורם. מטרתו של המחקר הייתה לבדוק אם הצבא, שאמור להיות גוף ניטרלי שאינו משפיע על עמדות פוליטיות, אכן עומד בתנאים אלה. ממצאי המחקר מראים כי השירות הצבאי משפיע על העמדות הפוליטיות ולכן על המערכת האזרחית לפקח על הערכים והמסרים שהצבא מעביר במטרה לוודא שהוא פועל להטמיע אך ורק ערכים מקובלים ואוניברסאליים. רק כך, טוען החוקר, ימשיך הצבא להיות סוכן יעיל של אינטגרציה והטמעת ערכים חיוביים וסוכן לגישור וצמצום מחלוקות קיימות (הרצוג, 2007).

כמו כן, נראה כי גם ההיבט החברתי מושפע מהשירות הצבאי. אייל בן ארי טען כי בעת הגיוס לצבא בכלל ובמסגרת השירות בשטחים בפרט עוטה החייל על עצמו מסכות ותחפושות המאפשרות לו להיות אדם אחר. ישנם חיילים הרואים בלבישת מדים מאין תחפושת היכולה

לסמן גם את האפשרות של צורת התנהגות אחרת ומעבר לתפקיד חברתי אחר. המסכה מאפשרת הפרדה זמנית לבין זהותו האישית של המתחפש לבין התנהגותו תחת המסכה (בן ארי, 1989). החייל רוכש לעצמו שפה חדשה, צבאית במהותה, הפותרת כל דילמה מוסרית ומצפונית פרטית. הפעולות שעושה החייל לא נבחנות עוד מבחינה מוסרית, אלא ביצועית. חיילים "מנקים את השטח", "פורסים את הכוח", "פושטים על יעדים" ו"עובדים במקביל", והשאיפה היא לבצע את המשימה באופן "הנקי" ו"היעיל" ביותר. אין בני אדם, רק משימות שהושגו או לא הושגו. כלומר, החייל פועל במישורים חברתיים חדשים ומתאים עצמו לסביבתו.

עם זאת, מציין ברמן (1987), הוויכוח הפוליטי והציבורי, האידיאולוגי והמוסרי לגבי השהייה בשטחים, יוצר נדבך של בלבול ועומס רגשי. צה"ל אינו מנותק, לדבריו, מהוויכוח הנוקב הזה. לכן למרות המסכה נותרו החיילים לפי עדותם אחראים לפעולתם ועדין שומרים על נימה של אנושיות (בן ארי, 1989).

בנוגע למסתערבים, המצב המיוחד בו פועלים חיילים אלו, בהעדר מלחמה ברורה וגלויה, מחד, ובאי שלום, מאידך, יוצר בלבול בו חיילים במסווה של אזרחים ערבים פועלים בקרב אוכלוסייה אזרחית, בה יש מרכיבים מלחמתיים צבאיים כנגד כוחותינו. נוסף על כך, הצורך לתפקד בזהות שאולה או בדויה יוצר בלבול אף הוא, המועצם, לדעתם של לטי ושות', בכך שמדובר בזהות של האויב. החייל נתון בפרדוקס פנימי וחיצוני רצוף: הוא צריך לשמור על גבולות פנימיים חזקים מאוד, מחד גיסא, וצריך לטשטש את ייחודו החיצוני ולהיטמע ככל הניתן באוכלוסייה העוינת, מאידך גיסא (הרצנו לטי ושות', 2001).

אם כן, החיילים נדרשים להתמודד עם סתירה בין התפקיד שהם ממלאים לבין התפיסה העצמית כלוחמים (גל, 1990). במונחי תיאוריית הדיסוננס, החייל נמצא בין ערכים (מחויבות לצה"ל, התנגדות לדיכוי) ובין תפיסת פעולת צה"ל בשטחים כדיכוי. לטענת ליבס וקולקה בלום (1990), ניתן להפחית את רגשות הדיסוננס שחש החייל בדימוי העצמי ותפקידו גם דרך הזדהות עם הצד השני. הן מציגות את ממצאיו של איתמר לוריא, פסיכולוג העובד עם אנשי מילואים ישראלים, שמצא שניתן לפתח אמפתיה כלפי הפלשתינאים במצבים בהם אינה נדרשת ברוטליות קיצונית.

לבסוף, על החייל המסתערב לשמור את תפקידו הצבאי בסוד ועל זהותו להישאר חסויה. בבואנו להבין את הקושי בשמירה על הזהות החסויה ניתן להתבונן על עולמם של הומוסקסואלים החיים בתוך ה"ארון". תחושה חזקה ובסיסית של האדם הנמצא "בארון" היא הבדידות: הפחד מדחייה,

מנטישה ומגילוי עלול להביא להתרחקות מאנשים קרובים. על כן, כל הספקות האישיים והקונפליקטים הפנימיים בתקופה הזאת, כמו גם החרדות והתהיות באשר להשלכות של הרגשות ההומוסקסואלים המתעוררים, נחווים בבדידות - בארון. הומוסקסואלים ולסביות רבים חשים כי אין אף אחד בעולם שיוכל לעזור להם וכי הם לבדם (קרן, 2000).

לסיכום, נראה כי לצה"ל השפעה הן על התפיסות הפוליטיות והן על התפיסות החברתיות של החייל. מבחינה חברתית, פרק זה סקר מספר מישורים המושפעים מהשירות הצבאי בכלל ומהכשרת המסתערבים בפרט.

מיסוד

בחלק זה של העבודה ארצה להבין כיצד תופעות חברתיות הופכות לקבועות. לכן איעזר בתיאוריית המיסוד של ברגר ולקמן אשר מטרתם הייתה לפענח את תהליך המיסוד שדרכו כל תופעה הופכת לקבועה.

ברגר ולאקמן הרחיבו את הסוציולוגיה הפנומנולוגית ובמרכז התיאוריה שלהם העמידו את השאלה כיצד בני אדם יוצרים את הידע היומיומי שלהם? כיצד התודעה היומיומית של האנשים הללו נוצרת וכיצד מארג המשמעויות מתמסד ומקבל לגיטימציה?. כמו כן, מהו התהליך בו תפיסות ודרכי פעולה מסוימות הופכות לגורם המכתיב לנו את המציאות החברתית (ברגר ולאקמן, 1989).

כדי לענות על שאלה זו הם פיתחו את תיאוריית המיסוד: במהלך הזמן פעולות שגרתיות, פעולות חבריות משותפות שנעשות בשגרה, הופכות למוסדות שנתפסים על ידינו כמובנים מאליהם. בגלל שהם נתפסים על ידינו כך, הם מגבילים את טווח הפעולה שלנו ואנו לא רואים אפשרויות אחרות. באמצעות התהליך הכפול של הביטואליזציה (habitualization) ומיסוד – הופכים המוסדות החברתיים ומערכות המשמעויות למציאות קבועה ואובייקטיבית. תהליך מיסוד הוא תהליך בו מערכות המשמעויות והמוסדות החברתיים שאנחנו כוננו, פועלים עלינו בחזרה, כמציאות אובייקטיבית (שם).

בעולם המודרני ידע הוא מדע-פילוסופיה, איך שאנחנו מצחצחים שיניים אנו לא מתייחסים כאל ידע, ידע נחשב לידיעה באיזשהו תחום נעלה. ברגר ולקמן מפרקים את הדעה הקדומה הזו שיש

ידע משוכלל ויש משהו אחר- הם מגדירים הכול כידע (לדעת לטגן ביצה ולהיות פילוסוף שניהם זה ידע). בני אדם יוצרים ידע כל הזמן, צריך להבין כיצד הידע הזה נוצר? הם רוצים להבין את העולם הטבעי שלנו מלמטה, האסטרטגיה שלהם כתיאורטיקנים כדי לעקוף את המובן מעליו או העולם שנתפס כטבעי היא לקרוא להכל ידע- הגדרה שוויונית לכל סוג של תודעה אנושית. ידע אינו כוח; ידע יש לכולם. כל אדם יוצר ידע (שם).

מתודולוגיה ואתיקה

עבודה זו שייכת לאסכולה הפנומנולוגית, המנתחת את המציאות החברתית מנקודת הראות הסובייקטיבית של הפועלים בה והחווים אותה. המשימה המתודולוגית של הפנומנולוגיה היא תיאור עולם התופעות תוך ניתוח דרך כינון. כיצד התופעות מתהוות? כיצד הן מקבלות תוקף של מובנות מאליהן? גישה זו רואה בגוף נקודת מוצא מתודולוגית לחקר העולם ולא אובייקט המחקר. היות והגוף הוא פריזמת הנוכחות של האדם בעולם, הכול מתחיל ממנו ומתרחש דרכו (Csordas, 1993). בגישה זו נוקט למשל גירץ (1973). כדי להבין את הדרך בה החייל תופס ומפרש את הפרקטיקות המופעלות עליו בצבא, נעזרתי במספר שיטות מחקר איכותניות וגם, נעזרתי באופן מודע ובלתי מודע בניסיוני האישי כחיילת משוחררת וכבת זוגתו של י'.

שלא כמו לומסקי פדר (1994) אשר במחקרה על לוחמים במלחמת יום כיפור כותבת על היותה של אישה חוקרת מלחמה "זרה" בעולם של גברים, אני התמצאתי בהווייתו של המסתערב, וזאת מכיוון שאני נחשפת לשדה זה מזה שנתיים.

העבודה מבוססת על ראיונות עומק עם י' מסתערב לשעבר אשר שוחרר מהצבא לפני כחמש שנים. את זהותו של י' לא אחשוף במהלך העבודה, מאחר ומידע זה על שירותו הצבאי הוא חסוי. הראיונות הוקלטו ותומללו.

ראשית, עלי לחזור ולציין כי י' הוא בן זוגי מזה שנתיים. לקרבה לנחקרי יתרונות וחסרונות. מחד, עובדה זו הקלה עלי בעת כתיבת העבודה משום שיי' הסכים לשתף אותי בחוויותיו האישיות מהשירות הצבאי. כמו כן, מיקומי הקנה לי את האפשרות להתבונן ולצפות בהתנהגותו באופן שוטף, במגוון רחב של סיטואציות, מבלי לגרום לו לאי נוחות. זאת ועוד, אני אחת מהאנשים

המעטים שנחשפו לעברו הצבאי של יי, דבר המאפשר לי להכיר אותו על כל היבטיו בניגוד לרבים אחרים. מאידך, קיימת בעיה אתית משום שיכול להיות שאם אדם אחר היה עורך את אותו מחקר בדיוק, הוא היה עד להתרחשות שונה לחלוטין, ומפרש אותה בצורה אחרת. ייתכן שאדם אחר היה רואה דברים שאני כבר לא שמה לב אליהם. כמו כן, יכול להיות שיי היה מתנהג בצורה שונה בנוכחותם של אחרים, דבר שעשוי להוביל לפרשנות שונה וממצאים אחרים.

שנית, את יי הכרתי לאחר שחרורו מהצבא, כלומר, לאחר אימוץ הזהות הנוספת. לכן השינוי המתואר בדמותו, לפני ואחרי התפקיד, הוא על סמך המידע שקיבלתי מיי בלבד. ההכרות בשלב זה לא אפשרה לי לתאר את השינוי מנקודת מבטי. זאת בניגוד להיבטים שונים שלאחר ההכשרה שאליהם אני עדה.

כמו כן, המחקר הנוכחי מבוסס על מסתערב אחד מתוך רבים. המגמות שניתחתי בדבריו והתנהגותו הן לפי הפרשנות האישית שלי. עקב כך, התמות שאיתרתי בעבודתי אינן ניתנות להכללה על שדה רחב יותר.

ממצאים

ניתוח הנתונים בעבודתי היה בהתאם לטקסט שעלה מהראיונות וכן בהתאם לתצפיות היומיומיות שאני מבצעת.

תהליך ההכשרה וסוגיות לאחר שחרור- **תפיסה עצמית של נטיות הגוף של המסתערב**

בכדי להבין לעומק ומקרוב את עולם המסתערב ראייתי את יי. יי התחיל את שירותו הצבאי ביחידת דובדבן, ולאחר סיום המסלול אותר כמועמד מתאים ליחידת המסתערבים והחל בסדרת מבחנים ארוכה ומפרחת. לאחר סיום מסלול המסתערבים, שימש יי כלוחם ואחר כך קודם למפקד צוות ביחידה. בפרק זה אנסה לבחון בעזרת יי את תהליך ההכשרה ואימוץ הזהות הבדויה, במהלך השירות הצבאי.

לשאלתי מהו עברו הסתערבות ענה: "דבר ראשון זאת יכולת שרוכשים אותה, אם זה בהתנהגות, בשפת גוף ועד שזה הופך להיות חלק ממני שאתה".

י' מתאר הכשרה אינטנסיבית מאוד, בתקופת זמן של שמונה חודשים בערך. במהלך הזמן הזה, הוא למד את מאפיינייה הדמות, את השפה וכול מה שצריך כדי להיכנס לתוך הדמות. "אתה מקבל דמות מסוימת ועליך ללמוד אותה עד לפרט הכי קטן. כמה אחים ואחיות יש לך, מאיפה אתה, מה אתה עושה בחיים ועוד המון דברים כאלו. בהתחלה זה מאוד טכני. משחק". כפי שמתאר י', השלב הראשוני הוא ביצוע של תפקיד מסוים.

כמו כן, הוא תיאר כי "הפנמת הדמות חייבת להיות עד הרמה הכי עמוקה שיש. אתה מבין שאם לא תעשה את זה, זה יעלה לך בחיים שלך. בגלל זה, מהר מאוד הדמות הופכת להיות חלק ממך." עוד הוסיף כי "בהתחלה אתה חי את הדמות לא משנה מה אתה חושב, למרות שאתה לא במאה אחוז ערבי. אתה שחקן שעושה ערבי. זה משחק. אבל אתה לוקח את המשחק למקום הכי קיצוני. אבל מהר מאוד זה הפך לחלק ממני. וזה יהיה גם עוד 40 שנה. לא נעלם. הייתה תקופה שאפילו חלמתי בערבית".

כמו כן, י' תיאר ש"לא אומרים "פעילות" או משימה, קוראים לזה "עבודה". "זה היה ממש כמו עבודה. אתה עושה את זה ברמה הכול כך יומיומית או תלת יומית שאתה לא יכול להתייחס אל זה כאל משהו אחר. זה קשור גם לסדר היום. בחלק מהשעות עובדים ובחלק פנויים (כמו בחיים אזרחיים). אתה בסך הכול עובד בשטחים". מושג זה חיזק את הפרשנות שלי לשלבים הראשונים של התפקיד, שבהם הפרט הוא "מבצע".

בתחילת הדרך י' הוא מבצע. הוא משחק תפקיד על במה בתפאורה תואמת. כלומר, תחילה זוהי דמות חיצונית לאדם, מסכה שיורדת ברגע שהמשימה נגמרת. השלב הראשוני המתואר תואם לגישתו של גופמן (1989) ומושגו "ביצועים". הנחת היסוד בתפיסתו היא שהאדם אינו מגיע לסיטואציה עם זהות או משאב חברתי נתון, אלא שנתונים אלו מובנים באמצעות האינטראקציה.

זאת ועוד, תחילת דרכו של י' בתור מסתערב תואמת לגישתו של גופמן הטוען כי הזהויות מתפרקות ומתגבשות בהתאם להגדרת המצב הנוצרת במפגש. האדם הוא "שחקן חברתי" והזהות היא תפקיד שהוא לובש בסיטואציה התיאטרלית. אם כן, על פי גישתו של גופמן, הזהות

החדשה של י' היא נזילה ולא קבועה. היא משחק שאותו הוא משחק. ואכן נראה כי בתחילת דרכו של י' בתפקיד זה היה המצב.

אך נראה כי אופי השינוי המתואר שחל בי' הוא רק בשלבים הראשונים של הכניסה לדמות. ככל שהתקדם הריאיון וכן גם היכרותי עם י' שמתי לב כי הדמות מוטמעת בעוצמה חזקה מזו שתיארתי עד כה.

אחד המדברים שבלטו לעיני ביחסי עם י' בכלל, ובראיון בפרט הוא שנראה כי ה"תפקיד" לא מסתיים בהזדכות על המדים ביום השחרור. במהלך הריאיון י' הפנה את תשומת ליבי למספר לא מבוטל של סממנים שנלמדו בהכשרה ומלווים אותו עד היום. חלק זה פורש בפנינו את עוצמת השינויים שחלו בגופו ודמותו של י'.

שאלתי את י': "איך אתה מבצע עצמך היום בחברה הישראלית? האם משהו באורך חיך השתנה?" התשובה המידית שקיבלתי הייתה "בטח. יש המון דברים שהייתי חייב לאמץ כי הם חלק מהתפקיד. לדוגמא עישון. אין ערבי שלא מעשן משהו. זה בולט מידי. לכן גם אנחנו היינו צריכים להתחיל לעשן סיגריות או נרגילה. אני בחרתי בנרגילה. מאז פשוט לא הפסקתי. התרגלתי לזה והיום אני לא יכול בלי זה."

יכולת נוספת הנרכשת בתהליך ההכשרה היא אלימות. י' מתאר כי: "אני פחות מפחד. הפחד קטן. כי עוברים כל מיני דברים בהכשרה שאם תתקל בסיטואציה מסוימת תעבור אותה בקלות. בלי להישרף. אם זה מכות או משהו. ממש סף כאב נמוך. פיזי ונפשי." עוד הוסיף כי היום, חמש שנים לאחר השחרור הוא "אדיש ולא מתרגש. פחות רגיש גם מבחינה נפשית וגם פיזית". חיזוק לכך ניתן לראות במאמרה של סמימיאן דרש (2006) שטענה כי החיילים המסתערבים רוכשים בתהליך ההכשרה שלוש יכולות גופניות חדשות שהן יכולות של אלימות, שליטה והנאה מסיטואציות אלימות (סמימיאן דרש, 2006).

נוסף להרגלים אלו שרכש י' במהלך ההכשרה, נראה כי הוטמעו בי' גם שינויים גופניים. זאת הבנתי ששאלתי: "מבחינה חיצונית זה השפיע עליך?" תשובתו הייתה: "בתנועות גוף שלי- חלק חזרו להיות של אדם יהודי רגיל וחלק לא. אבל אם יש איזשהו גירוי כלשהו, אם אני נמצא באזור ערבי כמו יפו וכו' אז זה גירוי שהופך את ההליכה שלי לקצת ערבית. או אם אני יושב ונוהג ברכב אז פתאום אני מוציא את היד מהחלון, ולשחק אותה קצת עארס בנהיגה. בלי לשים לב. לפעמים

זה כן במודע אבל הרבה פעמים ממש לא. אבל יש דברים שנשארו באופן קבוע. כמו הצורה שבה אני רוחץ את הפנים בבוקר. לערבים יש דרך מיוחדת. וזה פשוט נשאר".

נראה כי היכולת להפעיל את מה שנלמד נשלפת במהירות ללא צורך בתכנון מקדים. "אמר שזה "כמו לרכוב על אופניים. זה משהו שטבוע בכך. הוא טבוע בך כי גם אם אתה רוצה, אתה לא שוכח. אני מאמין שזאת לא יכולת שהולכת לאיבוד".

בנוסף לכך, "מתאר כי זהותו לא השתנתה ו"שיש חיבור בין הזהויות... זה לא שיש עכשיו פעילות ונכנסים לשטח וצריך לשנות את התלבושת, שם. נכנסים ואז משנים דמות. הדמות קיימת תמיד גם שאני לא בפעילות עצמה". שאלתי: "גם שאתה בבית?" ו"ענה: "כן. כל הזמן קיימת. רק לפעמים מלבישים עליה משהו חיצוני... בבית זה פורץ לא מעט... אני פשוט לא עוצר את עצמי. מרגיש מספיק בנוח". כלומר, מילים אלו של "מדגישות כיצד התפקיד הוטמע בתוכו. מבחינתו, זה חלק ממנו, "כי זה הופך לאחד... אין כזה דבר מחוץ ומתוך לתפקיד. אנחנו תמיד גם בפנים וגם בחוץ. גם שאני בחוץ אני בפנים".

כל הדוגמאות הנ"ל מתארות כיצד היבטים שונים שנלמדו בהכשרה הוטמעו בגופו של "המסתערב ונשארו בגופו גם לאחר השחרור. כמו כן, ניתן לראות כי ההתנהגות החדשות של "אינו אוטומטיות, אלא עברו תווך של הסברים והוא מבין את הרציונל שבבסיס הכשרתו. ממצא זה תואם את טענתו של בורדייה (2005) בנוגע להביטוס שאי אפשר להסביר זאת באופן מכני לחלוטין ושחייבת להיות פעולה של הפנמה וחקי קוי על מנת שיירכשו היכולות החדשות. עם זאת, בניגוד לטענתו של בורדייה ניתן לראות שי" מפנים באופן מודע את היכולות האלו.

לסיכום, עדויות אלו, על אופן תפקוד החייל לאחר השחרור, הציגו כי העיצוב הגופני המחודש של החייל הטמיע בו יכולות פיזיות חדשות הנותרות בו ומהוות חלק מהווייתו הראשונית, המידית ואולי אף התמידית.

תפיסות חברתיות ופוליטיות

כפי שהצגתי בסקירה התיאורטית, אחת התחומים המושפעים מהשירות הצבאי הוא התפיסות החברתיות והפוליטיות של החייל.

תחילה שאלתי את י: "כיצד אתה מגדיר את הנטייה הפוליטית שלך כיום?". תשובתו הייתה: "מרכז". שאלתי את י: "אתה חושב שהנטייה הפוליטית שלך השתנתה בעקבות התפקיד הצבאי?". י חשב קצת ואמר: "אני חושב שבעבר הייתה לי נטייה יותר לימין. עם ההכרח ללמוד להיות ערבי, התקרבותי יותר למרכז". השינוי בעמדתו הפוליטית של י מתיישב עם מסקנות מחקרו של ברקאי (2009) אשר טען כי השירות הצבאי משפיע על העמדות הפוליטיות של החייל. עם זאת, ייתכן כי מאחר ואופי השירות הצבאי של המסתערב שונה משירות צבאי נורמטיבי, ההשפעה המדוברת היא מעט שונה מזאת המתוארת בספרות.

"היום אתה אוהב ערבים?" שאלתי. "כן" הוא ענה. "אז איך זה שאתה נלחם נגדם?". הוא חשב קצת ואמר: "אני נלחם נגד מחבלים. נגד אזרחים אני לא נלחם ולכן גם מחבב אותם". תיאור זה מתקשר חלקית לממצאיהם של ליבס וקולקה בלום (1990) אשר כתבו על תחושת הדיסוננס המאפיינת את החיילים המשרתים בשטחים. הם טענו שאחד הפתרונות ליישב דיסוננס זה הינו הזדהות עם הצד השני. אכן, בפרק הקודם הצגתי כיצד י מזדהה עם האוכלוסייה הערבית בכך שמאמץ הרגלים כמו עישון נרגילה והאזנה למוסיקה ערבית. עם זאת, ממצאים אלו אינם תואמים לטענתו של גל (1986) אשר טען שנוצרת סתירה בין התפקיד הצבאי לבין התפיסה העצמית. זאת בהתאם לפרשנות של י כיום, חמש שנים לאחר השחרור.

נקודה מעניינת שעלתה בראיון הייתה תשובתו של י לשאלה: "לפני שהתחלת את ההכשרה הייתה לך זיקה למוסיקה ערבית ולתרבות הזאת?". תשובתו הייתה: ממש לא. כמו שלהרבה מהחברים שלי אין. היום זה פשוט חלק ממני, להיות ערבי, אז התרבות והמוסיקה זה חלק ממני שאני. זה כמו שתגידי שאת שונאת מוסיקה ישראלית. את מתחברת לשירים מסוימים בעברית כי זה חלק מהסביבה שלך". כלומר, מוסיקה ערבית הפכה לחלק מהשגרה של י. "מוסיקה ערבית הפכה למשהו שאני מאוד אוהב. בהתחלה הייתי חייב ועכשיו אני נהנה מזה. אני עוקב אחרי חידושים, מתעדכן כל הזמן. אני מאזין לערוץ המוסיקה שלהם". כלומר, ההעדפות התרבותיות של י השתנו לאחר השירות הצבאי.

בהתאם לכך חשוב לציין כי י אינו חי בחלל ריק. כוונתי היא שהוא איש צעיר החי בתל אביב, מוקף בחברים יוצאי צבא מיחידות שונות וכן הוא חלק מחברה ישראלית מיליטריסטית. מאפיינים אלו אינם מתיישבים עם זיקה לעם הערבי ולתרבותם. קבוצת השווים הסובבת אותו מידי יום אינה מזדהה עם אותם אלמנטים שהפכו לחלק מחייו. י מציג זאת שאומר: "בהתחלה

אף אחד מהקרובים לי לא אהב את המוזיקה ולא אהב שאני מדבר בערבית מידי פעם. אבל לאט לאט הם התחילו יותר לחבב את הנושא. היום יש לי חברים ששומעים מוסיקה בערבית. הם הבינו שזה חלק ממני וקיבלו את זה בסוף".

כפי שצינתי בפרק המתודולוגיה, אני כותבת על בן זוגי. משמע אני עצמי מהווה חלק מאותם קרובים הסובבים את יי. לכן גם אני עברתי את אותו תהליך החשיפה לתרבות הערבית. בהתחלה נרתעתי מאוד, ולאט לאט הבנתי שבעצם אין לי ברירה. זאת עסקת חבילה. היום אני לעיתים מוצאת את עצמי מזמזמת מנגינות של שירים ערביים, אותם שירים שלא הסכמתי שיתנגנו בביתנו. נוסף לכך, היום אני מבינה קצת מהשפה הערבית. אני יכולה להעיד שבתור אזרחית במדינת ישראל, אשר חונכה וגודלה על אותם ערכים ציונים ומיליטריסטים כמו רובנו, בעידן של סכסוך מתמשך ואף מלחמות- היה לי קשה לקבל את השפה הערבית ולפתח זיקה לאותם אנשים שמוגדרים כאויבנו תחושותיי אלו עולות בקנה אחד עם טענותיהם של הרצנו לטי ושות' (2001) אשר טענו כי אחד הגורמים המשפיעים במקרה זה, אימוץ זהות האויב.

בהמשך שאלתי את יי: "אתה חושב שהיחסים שלך עם החברים מהבית, מהילדות, השתנו לאחר ההכשרה?" תשובתו הייתה: "אני השתנתי ולכן גם היחסים איתם השתנו. הייתה תקופה שזה הרחיק אותי, במיוחד כשהשתחררתי. כי אז לא יכולתי להגיד כלום, והרגשתי שאני מסתיר משהו ממש גדול בי. דרך אגב, גם להורים שלי סיפרתי רק אחרי שהשתחררתי כי לא רציתי שהם ידאגו. אז זה גרם לי להתבודד קצת. אבל היום פחות כי החברים הטובים כבר יודעים וזה יותר נוח. אבל אין ספק שזה שינה אותי. התבגרתי מאוד מהר". את תחושת הבדידות כתוצאה משמירת זהותו בסוד הצגתי בסקירה הספרותית בהקשר של בחורים הומוסקסואלים שאינם יוצאים מ"הארון". נראה כי אכן יש קווי דמיון בתחושת הבדידות המלווה את הסתרת הזהות מהקרובים לנו.

דבר נוסף שעלה בראיונות הינה העובדה שלמרות שתפקידו הצבאי של יי הינו חסוי והוא מספר כי "למרות שאני משתדל לא לדבר בערבית על יד אנשים שלא מכירים, לפעמים זה לא כל כך נשלט". הוא סיפר כי בעבודתו בתור מנהל מסעדה, הוא לא מצליח "להעביר יום שלם מבלי לדבר קצת בערבית". שאלתי: "איך אנשים מקבלים את זה?" תשובתו הייתה כי "חלק מהאנשים נרתעים ולא קשה לראות את זה וחלקם פחות. חלק אפילו למדו קצת מילים בערבית. עכשיו שאני חושב על זה, להרבה חברים מהעבודה נתתי שמות חיבה ערביים...". "הם למדו לקבל אותי ככה. לי לא אכפת מה הם חושבים על זה". "ומה אתה מספר להם שהם שואלים מאיפה אתה יודע ערבית?"

שאלתי. "מהבית וקצת מהצבא. אני מספר שעשיתי קורס חוקרי שבויים." כלומר, עבודתו של יי מהווה מרחב חברתי נוסף הסופג חלקים מן ההכשרה, וכן, קבוצת שוויים נוספת המתמודדת עם "ערביותו".

בהמשך הריאיון עלה ממצא נוסף שחיזק את פרשנותי בנוגע לשינוי בתפיסות החברתיות של יי. הוא כי היום הוא מחפש אנשים שאיתם יוכל לדבר בערבית. "מדוע?" שאלתי. הוא ענה "אני לא יודע, אני פשוט אוהב את זה וזה חלק ממני שאני לא יכול להתעלם ממנו. אם אני אתעלם זה לא יעלם. אין הרבה אנשים בסביבה שלי שדוברים את השפה וגם לא עם כל אדם אני יכול לדבר בערבית ולכן עד שאני כן פוגש אדם כזה אני מאוד שמח". "עם אימא שלי אני מדבר כמעט רק בערבית. היא יודעת את השפה מבית הוריה ומאז ההכשרה אני מתעקש לדבר בערבית, למרות שלפעמים אני קולט שלא מתאים לה".

לבסוף אמר כי "לעיתים מאוד קרובות אני מת ללכת לאיזשהו כפר ערבי ולהסתערב. לשבת בבית קפה ולעשן נרגילה". מדוע? "שאלתי. "תחשבי שבמשך תקופה מסוימת זה מי שהייתי וזה מה שעשיתי בצורה מאוד אינטנסיבית. אני אוהב את זה ומרגיש שאני צריך להוציא את זה. זה כמו שאת תהיי בחול ותדברי רק אנגלית- יהיה לך את הצורך לדבר בעברית מדי פעם לא?"

לסיכום, מתוך ממצאי הפרק עולה כי אכן התרחש שינוי חברתי ופוליטי בעקבות ההכשרה הצבאית של המסתערב. נראה כי תפיסתו הפוליטית השתנתה וכן גם העדפותיו החברתיות.

היחסים שלי עם נחקרי

לאורך כל העבודה מהדהדת בראשי המחשבה שחוזרת שאת העבודה הזו על בן זוגי אני בעצם כותבת על עצמי. כלומר, למרות שאני מתארת ציטוטים ואמרות שלו, אני בעצם כותבת על איך אני חווה אותו.

לפני שאתאר את חוויתי עלי לציין כי גם אני, בתור בת זוגתו של מושא מחקרי, עברתי תהליך מסוים. כלומר, כאשר אני חוזרת לתחילת דרכנו המשותפת, אני נזכרת עד כמה נדהמתי מהנושא.

על אף שידעתי מהי ההכשרה, נדהמתי לשמוע על עוצמתה והיקפה. עם זאת, גם אני עברתי סוג של "דה סנסיטיזציה". עם הזמן, וגם עקב כתיבת העבודה, למדתי "להתרגל לחומר", לסיפורים, לערבית. רק כאשר אני מציגה חלקים מן העבודה בפני אנשים שטרם נחשפו אליה, אני מבינה את עוצמת הדברים. ההלם והשקט הסורר אצל המאזינים, מחזיר אותי, לתחושותיי הראשוניות, ומזכיר לי במה מדובר.

לחיות עם אדם המחזיק זהות חסויה נוספת הם לא חיים רגילים. בייחוד כאשר לזהות הזאת, אסור לצאת בציבור. אז היא יוצאת בבית במלוא עוצמתה. זה מתחיל בערוצי טלוויזיה ערביים, שאליהם התחברנו בתירוץ ש"סבא שלי אוהב לצפות בהם כאשר מגיע לביקור", ממשיך למוזיקה ערבית, ומגיע עד להרגלים שאימץ כדי להיות "ערבי אמיתי" כמו עישון נרגילה.

כפי שציינתי קודם, הזהות הערבית שפורצת בבית תחילה הרתיעה והרחיקה אותי. לא הבנתי מדוע הוא מדבר איתי בערבית, לא התחברתי למוסיקה שאותה הוא מעריך ולתוכניות טלוויזיה מקומיות. אך עם הזמן הבנתי שפשוט אין אפשרות אחרת. זאת משום שהאדם שהוא למד להיות במשך כל כך הרבה זמן הוא חלק ממנו, ולכן גם חלק ממני. הבנתי כי י' נאלץ להפנים את העובדה הפשוטה שאימוץ הזהות הזאת, עד לרמה הכי עמוקה שיש, היא שתשמור עליו בחיים.

י' למד לדכא את הפרצוף השני כמעט בכל מקום שבו הוא נמצא. לכן, גם נוכחותי לפעמים מפריעה לה. יכול להיות שבגלל שתחילה היה לי קשה להתחבר אליה, ויכול להיות שהיא רגילה למקום המכונס הזה. אך אני יודעת, שכאשר י' לבד בביתנו הוא מיד מוצה מפלט בדמותו הערבית. כלומר, שי נמצא בגפו, הדבר שמסב לו אושר, ואולי גם פותר אותו מבדידותו זאת הדמות החבויה בתוכו.

בכל יום שעובר אני מבינה יותר ויותר עד כמה ההכשרה והתפקיד הצבאי השפיעו על חייו. עד כמה ליי יש חלק שלם באישיות ובהותו שלא היה קיים קודם לכן. אני גם מבינה שהזהות שהולבשה עליו הפכה להיות חלק ממנו. היא כבר לא זהות בדויה כפי שהייתה בהתחלה אלא היא זהות אמיתית. עם אופי ורצונות. בכל יום שעובר אני נחשפת לעוד פרטים על עברו הצבאי של י' ולעוד אלמנטים באישיותו שנטמעו מהתפקיד.

במהלך העבודה עלתה נקודה חשובה שהאירה את תשומת ליבי. הבנתי כי קיימים המון דברים שאני, בתור אדם שלא עבר את ההכשרה המדוברת, שמה לב אליהם בעוד י' לא מייחס אליהם חשיבות כלל. כלומר, דברים שעברו הפכו שגורים ואוטומטיים, עבורי הם חדשים. אתאר מקרה

קצר כדי להמחיש נקודה זו. לא מזמן, במהלך נסיעה לצפון הארץ, עצרנו י' ואני בכפר ערבי בכדי לקנות כמה דברים (דבר שקורה כמעט בכל פעם שאנו יוצאים מגבולותיה של תל אביב). בעוד שאני נשארתי ישובה במכונית, י' יצא והחל לצעוד לחנות סמוכה. הסתכלתי עליו במקרה וראיתי דבר שלא הכרתי קודם לכן. ראיתי שבין רגע כל היציבה שלו ושפת גופו השתנו לחלוטין. הליכה מעט יותר מרושלת, מאוד רגועה, עם הבעת פנים קצת שונה. נדהמתי. לא האמנתי.

כשחזר י' למכונית שאלתי: "שמת לב למה שונה?" והוא לא הבין למה אני מתכוונת אז הסברתי ש"שפת גוף שלך השתנתה". הוא צחק וציין כי הוא בכלל לא שם לב. מקרה זה עזר לי להבין עד כמה זה עמוק. חלק ממנו. מגופו. מזהותו. מאישיותו.

המקרה המתואר מתקשר לתיאוריית המיסוד של ברגר ולאקמן (1989) בכך שעבור י' אלו הן פעולות שגרתיות שהפכו למובנות מאליהם. י' לא שם לב לאפשרויות אחרות, ולכן לא שם לב שמהו שונה. מסיבה זו לי, בתור הצופה מהצד, יש את הכוח לזהות דפוסים אלו. עבורי, לפחות בשלב זה, הדבר אינו מובן מאליו. אך כפי שצינתי קודם ייתכן שגם אני עברתי תהליך מיסוד מסוים.

היבט נוסף שתפס את תשומת ליבי הינו החשיבה היצירתית שפיתח י' לאחר ההכשרה. אחד הדברים שהשתנו אצלו זה חשיבה יצירתית לכל מיני בעיות, וגם חשיבה מאוד מהירה וספונטנית. דוגמא לכך הינו מקרה שהייתי עדה אליו לא מזמן: יום אחד חיכיתי לי' מחוץ לביתנו. י' עלה על המדרכה עם האופנוע (דבר שהחוק אוסר) ופתאום הגיע שוטר. י' כנראה הבין שהוא עומד לקבל כנס על עבירה זו ולכן, בשנייה אחת, הוא התנהג כאילו הוא גר בבניין שבמקרה נעמד לידו. בלי לחשוב יותר מידי, החנה את האופנוע, הוריד את הקסדה ונכנס לבניין בשיא הטבעיות. הוא ראה שהשוטר ממשיך לנסוע וכבר לא מסתכל עליו והמשיך לכיווני. אני היום יודעת שחשיבה יצירתית זו לא הייתה קיימת לפני ההכשרה.

לסיכום, נראה כי השינוי שעבר י' משפיע על קרוביו. כמו כן, חלק זה מציג כיצד שינויים שעבר בהכשרה הפכו לממוסדים ושגרתיים עבורו, בעוד שעבורי הם אינם מובנים מאליהם.

בעבודה זו בחנתי את זהותו של חייל מסתערב. בפרק הראשון בחנתי את התפיסה העצמית של נטיות גופו וראיתי כי החייל רוכש יכולות חדשות במהלך הכשרתו כאשר בתחילתו של הליך זה החייל הוא "מבצע", משחק תפקיד וזאת בהתאם למושג "ביצועים" של גופמן. לאחר מכן נוכחתי לדעת שהשינוי שעובר החייל בעקבות התפקיד הינו עמוק יותר. חדירתן של יכולות אלו לגופו, הפיכתן לחלק ממכלול ההתנהגויות המובנות מאליהן והישארותם לאורך זמן הוסברו באמצעות מושגו של בורדייה (2005) – ההביטוס. ראינו כי השינוי שעובר החייל מתאים מבחינות רבות להגדרה הכללית של הביטוס, אך בניגוד להביטוס של בורדייה אשר נוצר אך ורק בתהליך היסטורי מתמשך ולא מודע- השינוי אצל יי מתחולל בתקופת זמן קצרה ומודעת.

בפרק השני ראינו כי השירות הצבאי אכן משפיע על תפיסותיו הפוליטיות והחברתיות של החייל. עם זאת, נראה היה שההכשרה הובילה לאימוץ פן חברתי נוסף, ולא יצרה בלבול בזהותו של החייל. לבסוף הראיתי כיצד התמסדה המציאות המדוברת והפכה לשגרה. זאת לפי נקודת מבטי בתור צופה מהצד.

על כן טענתי היא שבמקרה של יי תהליך ההכשרה משמש כמעין זרז עוצמתי ואינטנסיבי שעובר דרך רמת "ביצוע התפקיד" של גופמן ומגיע למה שנמצא מתחת לכך- ההביטוס. למרות שמדובר על תהליך מודע וקצר בזמן, נראה כי ההביטוס מגיב לשינויים אינטנסיביים. לכן, בעבודה זו נראה כי אימוץ הזהות הנוספת אינה משחק על במה כפי שתיאר זאת גופמן, אם כי עיצוב של ההביטוס. טענתי כי בתקופה זו מסגל החייל יכולות חדשות שהן אינן מושאלות לצורך התפקיד אלא הן מדגימות את עיצובה של זהות חדשה. הביטוי הגופני והחברתי של החייל כל כך מושרש בו, עד שנדמה כי תהליך ההכשרה טבע בתוכו מעין טבע שני. במילים אחרות, בעוד שהמושג "ביצועים" של גופמן ניתן לחבישה או הסרה, השינויים שעבר יי בהכשרה מוטמעים בגוף ופועלים באופן מידי ומתמשך. הם אינם שינויים זמניים, הם אינם שינויים שאפשר לחבוש ולהסיר בכל עת. התהליך שעובר החייל והשינוי הגופני והחברתי הנרכש בסופו הם בעלי צביון דטרמיניסטי יותר, כזה המשתף במושג ההביטוס המקורי של בורדייה.

לאור כל זאת, מסקנתי העיקרית היא בנוגע לזהותו של יי. המסקנה שהסקתי ממחקר זה כי למרות ההשפעות הרבות של ההכשרה והתפקיד זהותו של יי אינה מפוצלת, אלא אינטגרטיבית.

מסקנה זו אינה מתיישבת עם ממצאי מחקרם של הרצנו לטי ושות' (2011), אשר טענו כי הכשרת המסתערבים יוצרת פיצול בזהות. כמו כן, נראה כי בהתאם לרוח התקופה הפוסט מודרנית, קיימת "נזילות", בחירת זהות והבנייה מתמדת. ייתכן שזהו כלי להעצמה עצמית ותחושת שלמות.

אם כן, ההיבטים השונים שהצגתי, אשר בהם נגעה ההכשרה והשירות הצבאי, הובילו אותי לטעון כי זהותו נותרה שלמה למרות שהמסתערב הינו חייל צעיר המצוי בשירות בעל אופי מיוחד, המגלם בתוכו זהות בדויה וביצוע משימות קשות בהם יש סכנת חיים מתמשכת.

תמיכה לראיית הצבא כמסגרת המקדמת את פיתוח הזהות האישית וההתבגרות ניתן למצוא במחקרה של ליבליך (1990). במחקר זה התברר שצעירים ששוחררו מהצבא דיווחו על שינוי חיובי שחל בהם בעקבות הגיוס, והדגישו תחושה של חוזק נפשי, ובמיוחד רכישה של עצמאות, ביטחון ותחושת אחריות. יש שדיווחו שבזכות הגיוס לצבא גילו בעצמם תכונות שלא היו מודעים לקיומן. עם זאת היו גם כאלה שהצהירו כי הגיוס לצבא לא תרם להם דבר.

לסיכום, עבודה זו התמקדה בצד אחת של סוגיה רחבה בנושא המסתערבים ולכן רצוי לעשות מחקר נוסף החושף צדדים נוספים בסוגיה זו.

1. בורדייה פי' 2005. על כמה מתכונות השדה. בתוך *שאלות בסוציולוגיה*. תל אביב: רסלינג. עמ' 113-119.
2. בלייד, א., וחן, א. (1989). פסיכותרפיה קצרת מועד לישראלים צעירים בעת השירות הצבאי בזמן שלום. בתוך: דסברג, ח., איציקסון, י., ושפיר, ג. (עורכים). פסיכותרפיה קצרת מועד (עמ' 181-196). ירושלים: מאגנס.
3. ברמן, ע. 1987. ממלחמה למלחמה: טראומה מצטברת. שיחות, (1)2, 37-40.
4. גופמן, א' (1989) הצגת האני בחיי היומיום. תל אביב: רשפים.
5. גורביץ, ד. (1997). פוסט מודרניזם. תל אביב: דביר.
6. גירץ, קליפורד. 1990: פרשנות של תרבויות, ירושלים: כתר.
7. גל, ר. (1990) "אספקטים פסיכולוגיים ומוסריים בהתמודדות חיילי צה"ל עם התפרעויות בשטחים" המכון הישראלי למחקרים צבאיים, זכרון יעקוב
8. גתה, (2010). "מי שרוצה לשמור סוד חייב להסתיר את העובדה שיש לו סוד". אוחזר מתוך: <http://cafe.themarker.com/post/1489229>. תאריך ביקור אחרון – 10/3/2011
9. הרצנו לטי, מ, י. בן ציון וא. שיבר. 2001. "ילד תמים ילד אלים: סיפורו של חייל מסתערב לשעבר.
10. הרמלין ת. (1995). הקניית דרכי התמודדות להורי מתבגרים העומדים בפני המעבר לשירות הצבאי. עבודת מ.א., בית הספר לחינוך, אוניברסיטת תל-אביב.
11. וירצברג רופא, ד. 2009. אוחזר מתוך <http://cafe.themarker.com/post/1154320>. תאריך ביקור אחרון 25.8.11.
12. ישראלשוילי. מ. (1992). סיבוב חד. תל אביב: רמות.
13. לומסקי פדר, ע. 1994: דפוסי ההשתתפות במלחמה והשפעתם על תפיסת מלחמה ותפיסת מהלך החיים: ניתוח מקרה של "בוגרי" מלחמת יום כיפור, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, מוגש לסינט של האוניברסיטה העברית, ירושלים.

14. ליבלדך, ע. (1989). הכניסה לבגרות במהלך השירות הסדיר בצה"ל. בתוך: בנימיני ק. ואחרים (עורכים). עיון ויישום בפסיכולוגיה (עמ' 171-282). ירושלים: מאגנס.
15. ליבס, תמר ושושנה בלום-קולקה, "יורים ובוכים"? על ההתמודדות עם דילמות מוסריות בשירות הצבאי בשטחים", בתוך גל 1990, 105-85.
16. סמימיאן-דרש, לימור. (2006). "אלימות, שליטה והנאה: היצירה הגופנית המתחדשת בהכשרת חיילים ביחידת מסתערבים". סוציולוגיה ישראלית, ז(1): 113-137.
17. פיטר ל. ברגר, תומאס לאקמן, "מיסוד", בתוך: דניאל רוט-הלר וניסן נוה (עורכים), היחיד והסדר החברתי, תל אביב: עם עובד, 1999, 395-408.
18. קרון, ל. 2000. אוחזר מתוך http://www.haayal.co.il/story_312. תאריך ביקור אחרון 25.8.11.
19. שיאון, ל. 1997. דימוי גבריות אצל לוחמים: השירות בחטיבות הרגלים כטקס מעבר מנערות לבגרות. ירושלים: האוניברסיטה העברית, מרכז שין.
20. Azarya, V. 1983: "Israeli Armed Forces", in M. Janowitz & S.D. Westbrood (Eds): Civic education in the military, pp. 99-127.
21. Csordas, Thomas J. 1993. "Somatic Modes of Attention" *Cultural Anthropology* 8(2) 135-156.
22. Hall, S. (1996). 'When was the post-colonial?', in: L. Curti and I. Chambers (eds), *The Post-Colonial in Question* (pp.1-17). London: Routledge .
23. Holland, G. J (1997). The maximum potential intensity of tropical cyclones. *J. Atmos. Sci.*, 54, pp.2519–2541.
24. Horowitz, D & Kimmerling B. (1974) "Some social implications of military service and the reserves system in Israel.", European Journal of Sociology, 15, 2: 262-276.

25. Lomsky-Feder, E, and Ben-Ari E 1999 The military and militarism in Israeli society. Albany, NY: State

26. Weiss. M. 2002. The Chosen Body: The Politics of the Body in Israeli Society. Stanford University Press.

ראיון מלא עם י' המסתערב

ש: מה זה הסתערבות בשבילך?

ת: דבר ראשון זאת יכולת שרוכשים אותה, אם זה בהתנהגות, בשפת גוף ועד שזה הופך להיות חלק ממני שאתה. אתה מקבל דמות מסוימת ועליך ללמוד אותה עד לפרט הכי קטן. כמה אחים ואחיות יש לך, מאיפה אתה, מה אתה עושה בחיים ועוד המון דברים כאלו. בהתחלה זה מאוד טכני. משחק.

ש: איך אתה רואה את עצמך בתוך ומחוץ לתפקיד?

ת: אין כזה דבר מחוץ ומתוך לתפקיד. אנחנו תמיד גם בפנים וגם בחוץ. גם שאני בחוץ אני בפנים.

ש:מה זה אומר?

ת: זה לא שיש עכשיו פעילות ונכנסים לשטח וצריך לשנות את התלבושת, שם. נכנסים ואז משנים דמות. הדמות קיימת תמיד גם שאני לא בפעילות עצמה.

ש: גם שאתה בבית?

ת: כן. כל הזמן קיימת. רק לפעמים מלבישים עליה משהו חיצוני

ש: תמיד היית אותה דמות?

ת: כן

ש: ורוב האנשים לא יודעים שזה מה שעשית בצבא?

ת: מעטים יודעים.

ש: ואיך אתה מסתדר עם זה, בחברה?

ת: ככל שאני מתרחק אומנם המעגל טיפה גדל זה עדיין שמור לאנשים קרובים שאני יכול לסמוך עליהם. ההתמודדות? אה..... יחסית קלה לזה שהייתי שם.

ש: פתאום לא לדבר בערבית?

ת: אי אפשר לא לדבר בערבית

ש: אז איך אתה מסביר את זה?

ת: שיש לי חבר דרוזי מהצוות שלימד אותי כל יום כמה מילים. אה..... ולאט התחלתי ללמוד. אני גם מבית עירקי ולא כולם יודעים לעשות את ההבחנה. לאלו שיודעים, יש כל מיני סיבות אחרות. כמו לדוגמא שעשיתי קורס חקשב"ים (חוקרי שבויים) שבאמצע פעילות צריך לתחקר. וזה לא חסוי ולא עבודה של אחרים.

ש: ובבית זה פורץ?

ת: פורץ ולא מעט.

ש: זה טבעי? או שאתה חושב על זה לפני?

ת: כן. אני פשוט לא עוצר את עצמי. מרגיש מספיק בנוח.

ש: אז היום אתה לא מסתכל על זה בתור תפקיד או משחק או התחזות?

ת: אף פעם לא הסתכלתי על זה בתור התחזות או תפקיד. אף פעם לא הרגשתי שאני נכנס לפעילות בתור שחקן. פשוט חשבתי שאני ערבי ולא משהו אחר.

ש: גם לא בהתחלה?

ת: בהתחלה כן בשבועות הראשונים. הפנמת הדמות חייבת להיות עד הרמה הכי עמוקה שיש. אתה מבין שאם לא תעשה את זה, זה יעלה לך בחיים שלך. בגלל זה, מהר מאוד הדמות הופכת להיות חלק ממך. בהתחלה אתה חי את הדמות לא משנה מה אתה חושב, למרות שאתה לא במאה אחוז ערבי. אתה שחקן שעושה ערבי. זה משחק. אבל אתה לוקח את המשחק למקום הכי קיצוני.

אבל מהר מאוד זה הפך לחלק ממני. וזה יהיה גם עוד 40 שנה. לא נעלם. הייתה תקופה שאפילו חלמתי בערבית.

ש: באמת?

ת: כן כי זה ממש בפנים.

ש: מבחינה חיצונית זה השפיע עליך?

ת: בתנועות גוף שלי- חלק חזרו להיות של אדם יהודי רגיל וחלק לא. אבל אם יש איזשהו גירוי כלשהו, אם אני נמצא באזור ערבי כמו יפו וכו' אז זה גירוי שהופך את ההליכה שלי לקצת ערבית. או אם אני ויושב ונוהג ברכב אז פתאום אני מוציא את היד מהחלון, ולשחק אותה קצת עארס בנהיגה. בלי לשים לב. לפעמים זה כן במודע אבל הרבה פעמים ממש לא. אבל יש דברים שנשארו. כמו הצורה שבה אני רוחץ את הפנים בבוקר. לערבים יש דרך מיוחדת. וזה פשוט נשאר.

ש: איך אתה מבצע עצמך היום בחברה הישראלית? האם משהו באורך חייך השתנה?.

ת: בטח. יש המון דברים שהייתי חייב לאמץ כי הם חלק מהתפקיד. לדוגמא עישון. אין ערבי שלא מעשן משהו. זה בולט מידי. לכן גם אנחנו היינו צריכים להתחיל לעשן סיגריות או נרגילה. אני בחרתי בנרגילה. מאז פשוט לא הפסקתי. התרגלתי לזה והיום אני לא יכול בלי זה. גם מוסיקה ערבית הפכה למשהו שאני מאוד אוהב. בהתחלה הייתי חייב ועכשיו אני נהנה מזה. אני עוקב אחרי חידושים, מתעדכן כל הזמן. אני מאזין לערוץ המוסיקה שלהם".

ש: אותך בתור בן אדם – לפני ואחרי זה שינה במשהו?

ת: לא. אולי כן. זאת שאלה מאוד מסובכת. באיזה מובן שינה?

ש: אם היו שואלים אותך לפני הצבא נניח מי זה י??

ת: רכשתי כל מיני כלים בצבא בכלל ובפלגה עוד יותר שלמדתי לראות הכול. אם שיחה של 15 שניות עם בן אדם לפי שפת הגוף שלו ואיך שמוציא את המילים, להבין מי הוא מה הוא ולאן הוא הולך. שאלו 3 דברים שתמיד צריך לדעת בכל סיטואציה.

ש : זה בלבב אותך בתור מי אתה ומה שאתה?

ת : לא. תמיד בכל מצב וסיטואציה היה לי את הידע להגיד. לפעמים הדמות משתנה בהתאם למצב. לפעמים נהפכת לנגר או פועל זבל אבל הבן אדם, השם המוצא שלו נשאר אותו דבר.

ש : הזהות של בתור י' השתנתה?

ת : לא. ממש לא.

ש : זה הכול אתה?

ת : כן יש חיבור בין הזהויות.

ש : הזהות של בתור י' השפיע על הזהות הערבית?

ת : כן בטח. וגם ההפך. כי זה הופך לאחד. חשוב להבין שבמהלך כל ההכשרה היינו נפגשים עם פסיכולוגים באופן קבוע.

ש : מה עם כל הקטע של אלימות?

ת : אני פחות מפחד. הפחד קטן. כי עוברים כל מיני דברים בהכשרה שאם תתקל בסיטואציה מסוימת תעבור אותה בקלות. בלי להישרף. אם זה מכות או משהו. ממש סף כאב נמוך. פיזי ונפשי.

ש : זה הפך אותך לאדיש יותר?

ת : אדיש ולא מתרגש. פחות רגיש גם מבחינה נפשית וגם פיזית. דרך אגב, לא אמרתי לפני, אבל לא אומרים "פעילות" או משימה, קוראים לזה "עבודה".